

MARÈS, ANTOINE:
EDVARD BENEŠ, OD SLÁVY K PROPASTI.
DRAMA MEZI HITLEREM A STALINEM.
ARGO, PRAHA 2016, 372 S.

Tereza Hmírová¹

Edvard Beneš jakožto dlouholetý ministr zahraničních věcí a druhý československý prezident zůstává dodnes kontroverzní osobností jak v akademickém prostředí, tak ve veřejném povědomí. Jeho zastánci obhajují jeho jednání s přihlédnutím k okolnostem a dějinným událostem, kterým musel čelit, zatímco odpůrci argumentují tím, že ve vypjatých momentech neměl slevovat ze svých zásad, třebaže si to okolnosti mnohdy žádaly. Benešova biografie sepsaná Antoinem Marèsem si klade za cíl analyzovat prezidentovy činy s přihlédnutím ke skutečnosti, že jeho život byl velice úzce provázán s existencí československého státu. Z tohoto důvodu není možné soustředit se jen na Benešův osud – naopak je nezbytně nutné uvést jej do souvislosti s vývojem Československa. Zároveň Marès již v úvodu své knihy avizuje, že bude zkoumat rovněž vliv Evropy na vývoj republiky, a tím pádem samozřejmě i na jednoho z jejích hlavních představitelů.

Životopis je rozdělen do tří logicky na sebe navazujících částí, které jsou dále konzistentně členěny na kapitoly a podkapitoly. První oddíl nazvaný *Příběh společenského vzestupu* je věnován dětství, mládí a prvním rokům na poli diplomacie Eduarda (od roku 1906 Edvarda) Beneše a končí vyhlášením samostatného československého státu. Marès zde poukazuje na venkovský původ velkých postav českých dějin, mezi něž zapadá i Beneš, a popisuje, jak budoucího prezidenta ovlivňovali od nejútlejšího dětství jeho bratři, zejména nejstarší Václav, jenž se jako první vymanol z venkovského prostředí, když odešel studovat do Prahy. Z podobných pohnutek sem později přišel i Edvard, který se již roku 1903 seznámil s T. G. Masarykem. Od něj pak vzešel další impuls, na jehož základě se Beneš vydal do zahraničí, aby si na cizích univerzitách rozšířil obzory. Postupně se tak dostal do Francie, která v něm zanechala trvalé stopy a kam se pravidelně vracel takřka až do konce svého života, dále do Velké Británie nebo do Německa. V těchto prvních letech 20. století se seznámil i se svou budoucí ženou Annou (roku 1906 se přejmenovala na Hanu). Po svém návratu do českých zemí v roce 1908 uvažoval, že se

¹ Autorka recenze je interní doktorantkou na KHV ZČU v Plzni.

zapojí do vzkvétajícího politického života, což mu ovšem Masaryk rozmluvil, a tak pokračoval ve svém studiu.

Po propuknutí první světové války v roce 1914 se Beneš s Masarykem shodoval v názoru, že je zapotřebí začít spolupracovat se západními mocnostmi. Zatímco Masaryk brzy odcestoval mimo Rakousko-Uhersko, Beneš zůstával stále na jeho území, kde organizoval odbojové hnutí a i nadále působil na univerzitě. Rok po začátku války byl okolnostmi donucen prchnout do zahraničí, zatímco jeho manželka zůstala ve své vlasti. Nejzásadnějším úkolem, který v exilu Beneše čekal, bylo sjednotit myšlenkové proudy krajanů žijících dlouhodobě v cizině. Marès se tady zaměřuje na jeho každodenní aktivity a na to, jak se v Paříži snažil obnovit styky z dob svých studií, protože zájem o českou věc byl ve Francii marginální a stál na samém okraji politických zájmů. Po řadě peripetií, s nimiž se čeští a slovenští představitelé museli vypořádat, bylo nakonec zajištění nezávislosti pro národy habsburské monarchie zahrnuto do válečných cílů Spojenců. Marès hodnotí vznik Československa nejen jako výsledek práce několika jedinců, ale především jako důsledek celosvětových událostí, které tento vývoj umožnily.

Druhá část knihy nesoucí název *Architekt československé zahraniční politiky* je zasvěcena době, kdy Edvard Beneš působil na postu ministra zahraničí. Zde autor poukazuje na specifika nového státu, ve kterém měly výrazné zastoupení národnostní menšiny, zejména německá. I z tohoto důvodu se jevila jako důležitá versailleská mírová konference, kde se po první světové válce rozhodovalo o budoucí podobě Evropy a kde se Benešovi a zbytku československé delegace podařilo prosadit řadu požadavků. Beneš se do Československa vrátil teprve v září 1919 a také poté podnikal mnoho výjezdů za hranice republiky a výrazně se angažoval v mezinárodním dění, především v rámci nově založené Společnosti národů. Kromě této organizace se československá zahraniční politika podle něj měla orientovat především na spojení s Francií a jí podporovanou tzv. Malou dohodou složenou z ČSR, Jugoslávie a Rumunska. V průběhu dvacátých let usiloval mimo jiné rovněž o zajištění *statu quo* ve střední Evropě, protože se obával hrozby ze strany Německa. V této době se u něj poprvé projevil zdravotní problém, který ho následně provázely až do konce života. S postupem času se – vzhledem k hospodářským obtížím začátku třicátých let a narůstajícímu pocitu ohrožení z Německa po nástupu Adolfa Hitlera k moci – kromě svých dosavadních spojenců začal více obracet také na východ, kde jednal o možnosti uzavření spojenecké smlouvy se SSSR.

Poslední segment Marèsovy publikace pojmenovaný *Čas těžkostí* je zaměřen na Benešovu prezidentskou éru. Od počátku existence republiky

Beneš usiloval o to, aby si získal respekt jako budoucí Masarykův nástupce i jinak než jen prostřednictvím přátelství s ním. Druhým československým prezidentem byl nakonec zvolen v prosinci 1935 a jeho život se touto skutečností výrazně proměnil – dříve vykonával v průběhu roku mnoho zahraničních cest, kdežto nyní zhruba stejné množství výjezdů podstupoval v rámci svého státu. Třebaže v ministerském křesle ho nahradil Kamil Krofta, Beneš i po opuštění této funkce udržoval své kontakty z dřívějších let, ale problémem bylo, že Československo již ve druhé polovině třicátých let nesledovalo politiku shodnou s Francií. Největší krizi nakonec na sklonku třicátých let představovalo přijetí mnichovské dohody, po čemž Beneš na funkci prezidenta rezignoval a záhy odcestoval do Velké Británie. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a hlavně po vyhlášení druhé světové války začal usilovat o obnovení Československa v jeho původních hranicích a o získání souhlasu západních velmocí a SSSR s odsunem převážné většiny Němců. Postupně se začaly projevovat rozpory mezi prosovětskou a západní linií československých politických představitelů, nicméně sám Beneš se částečně k SSSR přiklonil, když na sklonku roku 1943 souhlasil s podpisem spojenecké smlouvy.

Po skončení konfliktu se vrátil do republiky, kde postupně docházelo k omezování demokracie, přestože Beneš ještě věřil, že Československo bude schopné plnit úkol jakéhosi mostu mezi Východem a Západem. Na postupimské konferenci byl záhy schválen požadovaný transfer německého obyvatelstva z republiky, který bývá často dáván do souvislosti s tzv. Benešovými dekrety, avšak Marès správně konstatuje, že se jednalo o kolektivní rozhodnutí, navíc schválené velmocemi. Benešův zdravotní stav se po válce neustále zhoršoval, a když v únoru 1948 podali demokratičtí ministři demisi, uvažoval o své abdikaci. Nakonec se podvolil nátlaku vyvíjenému ze strany Klementa Gottwalda. Antoine Marès se v této souvislosti zamýšlí nad tím, jestli existovalo i nějaké jiné východisko. Začátkem června 1948 Beneš skutečně rezignoval a stáhl se do ústraní. Jeho zdravotní stav se stále zhoršoval a 3. září 1948 nakonec zemřel.

Autor životopisu se v samém závěru knihy zamýšlí nad tím, do jaké míry se Beneš mohl po válce rozhodnout, kam bude Československo směřovat, když sféry vlivu byly velmocemi rozděleny již během konfliktu. Otázky týkající se správnosti jeho počínání se objevovaly už za Benešova života, ale Marès korektně tvrdí, že jeho rozhodnutí se těžce hodnotí lidem, kteří je nemuseli činit.

Marèsova publikace, vycházející z velkého množství vydaných i nevydaných pramenů nejen z českých a slovenských, ale i francouzských archivů, tvoří ucelenou studii podrobně mapující celý život Edvarda Beneše. Knize

je možné vytknout snad jen občasné přílišné zabíhání do dějin československého státu, obzvláště v souvislosti se zahraniční politikou orientovanou na Francii. Vzhledem k autorovu původu je ovšem tato skutečnost plně opodstatněná a navíc je díky ní čtenáři nabídnut zcela nový pohled na osobnost druhého československého prezidenta. Marès ostatně sám napsal: „V Benešově životě se tedy protíná individuální osud s dějinami státu. Úspěchy a nezdary prezidenta kopírovaly úspěchy a nezdary Československa, a to tím spíš, že jeho životní dráha splynula s politickým působením, jemuž nakonec vše podřídil.“² Navzdory této připomínce tak lze knihu doporučit jak odborným kruhům, tak i laické veřejnosti se základním přehledem o dané problematice.

Mgr. Tereza Hmirová
Hamerská 6
431 86 Kovářská
Česká republika
e-mail: hmirovat@khv.zcu.cz

² MARES, Antoine, *Edvard Beneš, od slávy k propasti. Drama mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha 2016, s. 317.